

Купенко А. І.

студент 2-го курсу

*факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОБОВ'ЯЗКОВА УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час введення воєнного стану багато процесів у нашій країні зазнали значних або навіть кардинальних змін, адже більшість із них були характерними для умов мирного часу. Відповідно, змін зазнало й кримінальне процесуальне законодавство України, аби система захисту прав і свобод особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень мала змогу працювати в такі непрості часи.

Незважаючи на те, що військові дії на території нашої країни тривають ще з 2014 року, наше законодавство, як з'ясувалось, було не в змозі здійснювати ефективне кримінальне провадження в умовах воєнного стану, через що й потребувало внесення змін для досконалого функціонування усієї системи юстиції[1].

В цей час актуальним є питання захисту прав і свобод осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень. Так, у Кримінально-процесуальному кодексі України є окрема норма, яка присвячена обов'язковій участі захисника у кримінальному провадженні. Зокрема, у статті 52 КПК України визначено, що участь захисника (адвоката) є обов'язковою у таких категоріях кримінальних правопорушень: щодо особливо тяжких злочинів (важливо відмітити, що у цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного); щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років (з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою); щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою); щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права (з моменту встановлення цих вад), а також щодо осіб, які не знають чи не володіють мовою, якою здійснюється відповідне кримінальне провадження; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування; щодо реабілітації померлих осіб[2].

Крім того обов'язкова участь захисника передбачена і у випадках, коли щодо особи здійснюється спеціальне досудове розслідування або судове провадження. У разі, якщо між прокурором та підозрюваним чи

обвинуваченим було укладено угоду про визнання винуватості, то обов'язкова участь захисника передбачається з моменту ініціювання укладення такої угоди. Даний перелік підстав є вичерпний.

За звичайних (мирних) умов навіть не виникало питання, яким чином має брати участь захисник у здійсненні кримінального провадження – звичайно офлайн, тобто захисник (адвокат) бере безпосередню участь у проведенні слідчих дій, спілкується з своїм клієнтом та вчиняє інші, необхідні для здійснення повного та всебічного захисту особи дії.

Однак, з 24 лютого 2022 року, коли Указом Президента України № 64/2022, на усій території України був запроваджений воєнний стан строком на 30 діб, який згодом був неодноразово продовжений – ситуація із участю захисника у кримінальному провадженні, очевидно, змінилась [3].

Відповідно до ч.1 статті 10 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» повноваження органів прокуратури, судів, або органів, що здійснюються досудове розслідування, оперативну-розшукову діяльність не можуть бути припинені у період воєнного стану[4]. У зв'язку із цим правова система України була змушена адаптуватись до нових умов сьогодення та викликів нашого часу, відповідно зазнати змін, аби повноцінно функціонувати в цей непростий та затяжний період, щоб захищати суспільство і державу.

Так, 01 травня 2022 року законодавці проголосували за внесення змін до КПК України, зокрема і щодо участі захисника у кримінальному провадженні під час діє на території України воєнного стану.

У ч.12 ст. 615 КПК України зазначено, що дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника [2].

До засобів аудіо- та відео зв'язку відносяться прилади, які здатні відтворювати звук та відео в онлайн форматі при використанні спеціальних програм (софтів). Таким чином, захиснику (адвокатові) надається можливість зв'язуватись зі своїм клієнтом в онлайн форматі та надавати йому правову допомогу саме таким способом. При цьому, це нововведення, що з однієї сторони, було направлене на покращення роботи даного інституту, насправді ж, викликає багато питань, щодо його технічної і організаційної складової.

По-перше, у зв'язку із постійними обстрілами електромереж нашої країни на всій території наявні постійні збої з інтернет з'єднанням та відсутністю постійного електропостачання у багатьох регіонах. Це фактично унеможливує безперебійну дистанційну участь захисника у кримінальному провадженні: неможливість об'єктивно давати оцінку щодо законності проведення слідчих (розшукових) дій, неможливість протидіяти незаконному впливу прокурора, слідчого або інших осіб на підзахисного тощо.

По-друге, законодавці не приділили уваги такому необхідному аспекту як забезпечення конфіденційного спілкування захисника з його клієнтом,

підзахисним, через що можливе порушення не лише конституційних прав і свобод особи, а й можливість адвоката виконувати свою роботу повноцінно.

По-третє, у дистанційному кримінальному провадженні неможливо на сто відсотків забезпечити неупередженість та відсутність тиску на особу, яка дає свідчення (покази). Це пов'язано з тим, що особа, яка перебуває віддалено від свого захисника (у іншому регіоні, області, місті), може зазнавати впливу (фізичного або психологічного) з боку працівників слідчих чи правоохоронних органів, органів прокуратури чи навіть заінтересованих осіб.

По-четверте, чиє спеціальні програми, які підтримують добрий інтернет-зв'язок протягом тривалого часу (під час здійснення окремої процесуальної дії), чи на усій території є така можливість (ліс, гори, водоймища – місця де іноді складно знайти точку доступу до мобільного чи інтернет зв'язку), чи є необхідні гаджети для здійснення такого підключення тощо. Та загалом, як саме захисникові (адвокатові) переконатись, що насправді відбувається навколо його клієнта: адже, як ми знаємо, камера смартфона чи планшету не охоплює усе оточуюче – вона передає лише ту картинку, яку може охопити. А що ж відбувається за кулісами такої картини? Це питання залишається відкритим.

Таким чином, варто мати на увазі, що в умовах воєнного стану відступ від загальних правил здійснення кримінального провадження, очевидно, допустимий, однак за умови, що він не завдає непоправної шкоди таким учасникам провадження, як захисник та підозрюваний, обвинувачений, і як наслідок результатам, що стануть основою при складанні обвинувального акту, переданого до суду.

Список використаної літератури:

1. Закон щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: основні положення. Веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211059_zakon-shchodo-vdoskonallennya-poryadku-zdysnennya-krimnalnogo-provazhennya-v-umovakh-vonnogo-stanu-osnovn-polozhennya (дата звернення: 23.10.2022 року)

2. Кримінально процесуальний кодекс України : Закон України від 18 квітня 2010 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.10.2022 року)

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ президента України від 24 лютого 2020 року, № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 23.10.2022 року)

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 23.10.2022 року)

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**